

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Lestyán Pándor*

Cím: *150 éves a Várszínház*

Forrás: *Ujság*

Bp.pest
(Hely)

1936. II. 23.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

492

Hely

Várszínház

Idő

"1786"

Személy

Helyszám

150 éves a Várszínház

A néma Budai Theátrum, ahol először hangzott magyar szó színpadon

Emlékezzünk az régiekről...

Komor méltóságában, nemes szépségében, ma fagyos és hideg, olyan mint egy lezárt koporsó a budai Várszínház, amelyben egy évszázadon át hol német, hol magyar theátristák játszottak, ahol egy évszázadon át meleg otthonra talált a színház muzsája, Thália, ahol először hangzott fel magyar szó a színpadon. Igaz, négy esztendőre volt szükség, a színház megnyitó előadásától számítva, amíg *Kelenen* László társasága édes anyanyelvünkön deklamált a rivalda fényében; az a rivaldafény nem is lehetett olyan káprázatos, mint a mostani, de sugárzásában szinte egyik napról a másikra kivirult, kifejlődött az igazi magyar színművészet. A budai Várszínházban játszottak a híres-nevezetes *székesfehérvári színészek*, kiknek dicsősége eljutott az ország határain túl is. A budai Várszínházban szerepelt az a budai színjátszó társulat, melyből a későbbi pesti *Nemzeti Színház* halhatatlanjai sarjadtak.

Ma néma a színház. Kívül-belül omlik, málik a vakolat. Még azt se lehet mondani, hogy az elárvult épületben pók szövi a hálóját. Minek szőné? Nincs egy árva légy, mely abba a pókhálóbba beakadna. Siri csend, kísérteties üresség lakik a falak között. De ebből a siri csendből, ebből a kísérteties ürességből, a várszínházi kőkoporsó földöntuli némaságából a százötvenéves évfordulón soha nem muló erővel csengnek és harsognak ki a régi theátristák

szavai: német és magyar szavak. Aztán a magyar szó elnyomja, tulharsogja a németet, átzenget a Dunán, átzenget a hegyeken, mert azt a hangot, mely bölesőbből két szárnyra az emlékezés, a kegyelet soha nem felejtheti, mindig hallja!

Dámák sleppjét sarkantyú szaggatja

Nem, igazán nem lehet azt mondani, hogy az akkori időkben, százötven esztendővel ezelőtt, Pest-Buda tulságosan lelkesedett volna a színházért. A kártya, a szerencsejáték, a farsangolás, a tánc, különösen a maskarás bál sokkal inkább bódított, szórakoztatott. Még a billiárdot is házard-alapon játszották! Budán, a Várban, a Fortuna-kávéház híres tanyája volt a házard „píljárd” játékosoknak, ugyancsak budai találmány a „mariandli” nevű szerencsejáték, mely a „bírbcis”-nek és a „lutri”-nak volt a vetélytársa. Pesten a „Hét Kurfürsthöz” címzett foga-

dóban, Budán, a Redoutban két rénes forint lefizetése mellett báloztak. A férfiak magyar ruhában, sarkantyus csizmában jelentek meg, amit a nők, hosszú ruháik miatt nem szívesen vettek.

„A magyar táncot itt senki sem járhatja,
Mert a dámák sleppjét sarkantyú szaggatja.”

Igy keseregtek másfél évszázaddal ezelőtt a bálózó dámák, akik a gavallérokkal együtt leg-

feljebb a *krajcáros theátrumot* látogatták, ahol 20 krajcár belépődíjért délután 4 órától éjjel is elmulathattak a komédiások, magyarul mondva a *csepürágók* tréfás mutatványain, amit egy-két nő éneke és tánca tett változatossá. A krajcáros theátrumban (mássalzóval „deszka-komédiaházban”) egykori feljegyzések szerint „tekintetes urak a passzomántos ruhákban öltözött csizmadiákkal és szatócsokkal együtt virsliztek és söröztek”. Hasztalan javították, csinosították a pesti és budai színházakat, a csepürágók tréfiái többet jelentettek a theátristák előadásainál.

A Várban, a „Vörös sündiszónál” és a Vízvárosban, a Bomba-téren, a „Fehér kereszt”-vendéglőben télen is tartottak alkalmi színelőadásokat. A rendes budai színesztet 1783 április elsején kezdődött, a régi hajóhidnál, a nyári előadások rendezésére épült faalkotmányban.

Színház lett a karmeliták temploma és kolostora

Ez volt a helyzet, ilyen volt a pest-budai szórakozás, amikor 1786-ban *II. József* császár látogatába jött hozzánk. A kalapos király, aki teletömte Budát és Pestet bécsi és pozsonyi hivatalnokaival, katonáival, hívei szórakoztatásáról is gondoskodni kívánt. A helytartótanács, az udvari kamara és a hétszemélyes tábla áttelepített, finnyás urai és hölgyei bizony keservesen sopánkodtak és sóhajtoztak Bécs és Pozsony multságai, uri szórakozásai után. Panaszkodtak a császárnak, hogy Pest-Budán nem lehet élni, olyan, mintha számkivetésbe küldte volna őket. Bufelejtőnek, vizsgálatlanok, gyógyító-irnak kapták a Krisztinaváros egyik nagy

rétjét: a *Városmajort*, melyet fákkal ültették be, hogy „ligei üdülést” nyújtson és megkapták budai színháznak és állandó kaszinónak a megszüntetett karmelita szerzetes-rend várbeli templomát és kolostorát. A császár ezt annál

könnyebben tette, mert az épületeket két esztendővel ezelőtt a Várban lakó tisztviselők lakásul jelölte ki.

Kempelen udvari tanácsos kapta a megbízást, hogy az átalakítási munkálatokat elvégeztesse. Az indokolás az volt, hogy a téli hidegben úgy a színészek, mint a színházbajárók kevésbé szenvednek itt a fagytól, mint a nagy pesti színházban.

6 forintos páholy,
15 krajcáros karzat

Kempelen udvari tanácsos ur hát átépítette a karmeliták templomát Thália templomává. A földszinti nézőtérben öt páholy, az első és második emeleten 33 páholy, a harmadik emeleten a karzat: összesen 1000 ember számára volt benne hely. Az első emeleten, a színpadtól balra különös csinnal készült el az udvari páholy. Színpad, világítás, technikai berendezés az akkori fogalmak szerint tökéletes volt. Az egykori krónikások különösen dicsérik a nézőtéri nagy lámpát, mely előkelő, nemes fényt sugárzott köröskörül.

A Várszínház szoros, testvéri együttműködésben dolgozott a pesti nagy színházzal. Csak-hogy amíg Pesten minden nap volt előadás (a hivatalos ünnepek kivételével), Budán hetenként háromszor játszottak: *vasárnap, szerdán és pénteken*.

Az elsőemeleti páholyért 6 forintot kellett fizetni. Földszinti és másodemeleti páholy ára 5 forint volt. Földszinti ülőhely elől 1 forint 30 krajcárba, hátrább 1 forintba került. Karzat elől 30, hátrább 15 krajcár volt.

Sajnos, az alapítás első évében nem volt színház-konjunktura, sem Pesten, sem Budán. A szezonok nagy veszteséggel zárultak. A direktorok sirtak, a theátristák nem kapták meg a gázsijukat, időről-időre nem is akadt bérlő és a két színház tárva maradt. Aztán részvénytársaság alakult, elnökkel, alelnökkel, 12 tagu bi-

zottsággal, tőkével és azzal a programmal, hogy a helyárat le kell szállítani. De a színháztól Pest-Buda még egyaránt idegenkedett, mert a német színház idegen is volt a magyarnak.

A kalapos király bécsi és pozsonyi generálisai és Hof-Kammer-Rathjai hiába sopánkodtak Wien és Pressburg kulturája után, Rákos-mezejének közelében, Mátyás király palotájának szomszédságában, a büszke Duna egyik pontján sem tudott az gyökeret verni.

De a budai Várszínház százötven év előtti alapítása mégis jelentős dátum. Első száz esztendőjükben sok vihart hallottak az egykori zárda- és templomfalak. Ötven év óta, ötvenszer sem volt itt előadás. Az utolsó husz évben talán egyszer-kétszer.

Lestyán Sándor